

Tas Latweeschu draugs.

1843. 13 Mai.

19ta lappa.

J a u n a s s i n n a s.

Is Berlihnēs. Preeksch pahri deenahm tur jauna prellena, karra wirsneeka melta, few waigu masgajuse, noslauzija peeri ar tihru baltu lakkatu. Us reis gauschi usbrehje, un pahrsmenta no sahpehm, nokritte bes sehga pee semmes. Laudis atfrehje un eeraudisija, ka affins winnai ar straumi is labbas ajs tezzeja, jo weena schuhjama addata tam lakkatam bija eedurta, ar ko winna few flauzija, un schi winnai tik nelaimigi bija eegahjuse azzī, ka tik ar mohkahm to dabbuja ahrā un ajs patte us preekschu bes gaismas buhs.

Is Vestes-pilssehtas, Unguru leijas semmē. Tur tas sinnahneeks tahs leelas skoblas preeksch neredsiigem jaunekteem ne fenn ir fluddinajis stahstu, kas mums no jauna apleezina, zil ne-isdibbinajamas effoht Deewa teefas un zil ne-ismannijami winna zelti, un kas fewischti mahja, ka Deews brishcham to tehwu grehku itt bahrgi peemekle pee teem behrneem un behrnu-behrneem. Preeksch 5 gaddeem skoblas preekschneeks islaide jaunekli, kas jau no dsimschanas neredsiigs bija, un winnam peeteize, ka dokteris winna azzis effoht apluhkojis un atraddis, ka winnam to naggu gan warreschoht aisdsiht. Bet jauneklis leedsahs, ne gribbedams wis palift redsiigs, atstahje skoblu un ajsghje pee wezzakeem dsihwoht. Dokteris, zerredams scheem leelu preeku darriht, laide winneem sinuu, ka winsch labprahst usnemshotees, winnu dehla azzis isahrsteht, bet arri winni ne gribbeja. Weidsoht isdewahs mahjitajam, nabbaga wezzakus pahrrunnahst, sawu dehlu, kas nu jau 19ta gaddā bija wezzumā, atpakkat suhtihst us Vestes-pilssehtu, tur winnam lift isahrsteht azzis. Tik ka dokteris sawu darbu gribbeja eefahst strahdahst, jauneklis trihjeja un drebbeja un nu skaidri isteize, ka winsch tizzoht, tas darbs ne ka ne warreschoht isdohtees. Jo winna tehwa tehws weenreis effoht ne pateefi swehrejis, schohs wahr dus fazzidams: »ja es taifnibu ne runnaju, tad lai wiffi manni behrnu behrni bes gaisminas paleek!« Un luhk, winsch un winna trihs brahsti bes gaismas effoht nahkuschi pasaulē. Tatschu dokteris ar Deewa palihgu sawu darbu eefahje un laimigi pabeidse, un jauneklis saweem wezzakeem par leelu preeku nahje redsiigs us mahjahm, un ne zil ilgi, tad arri jau taifjahs palift par skohlmeisteri. Bet weenā gabbalā sawā firdi mohzidamees, woi scho laimi ilgi wehl pahrdsihwofchoht, apfirge un ar affins-sehrgu preeksch laika ajsghje. Wezzaki gauschi behdajahs, dohmadami, ka Deews arri zaur dehla agru mirshanu ta wez-tehwa grehku peemeklejoht pee winna behrnu-behrneem. — Gan tē ko brishno-tees, kad dabbu sinnahst, ka tas wez-tehws preeksch-laika bijs deesgan turriigs wirs,

bet fa ar laiku krittis jo deenas jo leelakâ truhkumâ, kamehr winsch preefsch 16 gabdeem no schahs pasfaules aitsgahje. Winnam 2 dehli un 2 meitas palikke pakkat. Wezza, kam dehlam, muhsu jaunekta tehwan, bija 5 behrni, no kurreem 4 bija bes gaismas; tik tas jaunakajs peedsimme redsigs, bet tad wezzaki wairs ne dshwoja wez-tehwa nammâ.

Is Ollenderu semmes. Amsterdames-pilssehtâ nu patt wiffi fabrikfukungi weenprahtigi irr nospreedufchi, saweem strahdneekem to neddetas, algu us preefschu wairs ne ismaksahst festdeenâs, bet treschdeenâs, gribbedami, lai tee zaur to naudtu pa swehtdeenahm ne buhtu tik kahrbinati, kroggôs un wihnuhses sawu nabbadribu istehreht, un tad seewas un behrnus truhkumu likt zeest, bet labbaki dohtohs eet basnijâs.

Is Sprantschu semmes. Ne fenn pee Werkahreszeema, Aweiron-apriaki, jahje wihrs no 70 gabdeem us ehselu meschâ, kad us johni brihnum' leels wilks winnam uskritte. Drohschâ prahtâ wezzajs nolehje no sawa lohpa semmê, atgah, bajahs, fa winnam par laimi zirris effoht lihds, un tik karsti ar wilku sahje zihnitees, fa winsch pehz mas minutehm ar Deewa palihgu wilku bija nokahwis. Pazehle nokautu swehru us sawu ehseli un spirgts un weffels pahrnahje sawâ zeemâ.

A s i a.

Asota sinna.

(Tahs ihsas sinnas par muhsu pasault jeb semmi 6tmajs gabbats.)

Kineseru jeb Sineseru Keisera walsstiba. — Ne weens walbineeks wirs semmes, kam tahda leela plascha semme buhtu, kâ muhsu Keiseris; bet kad ne stattahs us muhsu Keisera semmi, tad Kineseru Keiseram par wisseem zitteem walbineekem ta leelaka walsstiba. Winna semme gan drihs tik leela, kâ Kreewu Asia, tai 250,000 lauka juhdses. Tur pretti, kad par kauschu staitu runna, tad ja fakka, fa ne weenam tik dauds kauschu, kâ schim. Zil appalschneeku winnam, to ihsten ne sinn. Ko Kineseri paschi par to runna, to ne warr rizeht, jo winni labpraht leelahs — bet masakajs staits, ko warr faggiht, irr 180 millioni; tad nu trihs reis wairak, ne kâ Kreewu Keiseram. Kineseru walbineekam peederr, kâ jau 59tâ gabbalâ faggihts: Kineseru semme, un tad arri Masa Bukaru, Mongotu, Tunguschu un Tibetaneru semme. Lai man no katras runnahst un ar Maso Bukaru semmi eesahk. — Masa Bukaru semme tai Leelai rihta pussê. Augsti kalni un leeli tukfneschi, bet weetahm arri labba augliga semme. Bukari, kas schê dshwo, tahdi paschi teizam laudis, kâ tee, kas Leelâ Bukaru semmê. — Mongolu semme. Schi irr Masai Bukaru semmei rihta un seemela pussê. Leela, plascha semme, paschâ Ustias widdu, arri Augst, Ustia nosaukta. Schê gan naw tee augstakee Ustias kalni, bet tak wiffa ta semme ta, kâ, kad us zittahm mallahm eet, us leijs ta eeschana irr. Seemeli kalni, kurrus Ustai, un deenaswiddus pussê, kurrus Mustag sauz. Lohiti augsti kalni. Leeli smiltschu tukfneschi. Tas leelakajs irr, ko Kobi sauz. Schim garrums warr buht 200, un plaschums 20 juhdses. Schê ne kohks, ne kruhms aug, un retti kur uhdeni atrohd, un schis pats, ko kur atrohd, irr sahs, uhdens. Semmi, fur warretu labbiba augt, aplam ne atrohd; bet gannibas semme gan weetahm irr. Tapehz laudis, kas schê dshwo, Kalmukki un Mongoli, gan drihs wiffi ganna-laudis. Winneem sirgi un zitti

loppi, un arri kameeti. Sirgi winneem tee mihtakee; un wiini jahtneeki tee pirmee. Zau masi sehni mahk sirgus labbi waldisht. — Wiini dsihwo, ta ka zitti tahdi laudis, pulkôs kohpâ, un par katru tahdu wirsneeks, ko kahnu fauz. Katram pulkam fawo semmes gabbals, un tahdâ semmes gabbalâ wiini ar faweem lohpeem drihs schè, drihs tur. Ilgaki, ne ka neddetu, us weetas ne paleek. Kur apmettâhs, tur buhdas nstaisa. Schahs appatas, appakshâ plashakas, augsham schaurakas, paschâ gallâ zaurums. Eekshâ weenumehr ugguns degg, un duhmi par zaurumu ahra eet. Malkas weetâ, tapehs, ka to mas tur dabbu, schahwetus lohpa-suhdus dedsina. Wiinu barriba irr peens un feers. No lohpeem retti kahdu nokauj, ja naw wezs woi wahjsch; bet katra meesa, ko medbidami dabbu, winneem ehdama galka. Arri nosprahguschus lohpus un fakertas pelles ne smahde ehst. Wiinu tizziba irr ta, ko fauz Lamas-tizzibu. Par scho es zittâ gabbalâ ko runnaschu. Waffara schinni semmè ihfa. Ta tik 2 woi 3 mehneschus garra, bet tad leijas un klaijumôs leels karstums. Leetus un rassa retti, un daschâs mallâs no ta ne ko ne sinn; bet daubfreif leela wehtra fazellahs. Seema stipra un daschu reisi tik stipra, ka lohpi nosalst, un nu laudim bads. Kabbi pilssehti schè gan arri irr; bet par teem mas ko sinnam. — Schai semmei rihta puffè irr Lunguschu semme. Ta pilna ar kalneem un mescheem, labbibai mas derriga. Pee kalneem, us kurreem weetahm beesi meschi, labbas gannibas. Seemeta dallâ un us kalneem gaisf auksts un nemihligs, zittar deesgan filts. Schai semmei rihta-puffè Leelas (juhwas) Ozeanas attekka, ko par Japaneru juhru fauz, un weena straume schè, kas weena no tahm leelakahm Widdus-Asiâ, ta irr Amura. Eedshworaji Mongotu-tautas laudis. Tee, kas widdus-semmè, irr lohpu kohpeji un meddineeki, un kas juhmallâ, sweineeki. Schee pehdejee tahdi paschi, ka tee Kamtschadati, kas 56râ gabbalâ peeminneti. Wiinu barriba irr siwis, un wiinu weenigs lohps irr suns. Weens Kreewu-keisera kuggu-wirsneeks, no dsimmuma Iggausu semmes leelskungs. Krusenstern wahrdâ, brauja ar kuggi us keisera Alekxandera pawehleschanu ap wissu pasauli, sweschas semmes apluhkocht. Schis schè pee mallas peebrauja un laudis atradda, par kurreem wiasch grahmata, ko par fawu braukshanu farakstijis un lizzis drillecht, fakka, ka tee tahdi labbi, ka ne kur zittur kahdus atraddis: lehnt prahâ, eeksch wiffa meera kohpâ dsihwo, sweschneekeem labprahst palihds, un dohd no mihtestibas, kas tik winneem irr. Par wiinu tizzibu es ne ko sinnu, bet kristigi zilweki wiini naw. Kaut tak wiini drihs no mihta pestitaja ko dabbutu sinnaht! tee tad gan par laudim paliktu, kas it ihsten Deewam pa gohdam. — Pee Lunguschu semmes peederr leela puff-falla, kas deenas-widdus mallâ, un ko Korea fauz. Schè ta: seemeli augsti kalni un nemihligs gaisf, zittur filta faule. Semme labba. Kur kalni naw, wifs baggatigi aug. Laudis, zitti semnes-kohpeji, zitti ammatneeki, zitti kohpmanai. Winneem Kohlas, un tapehs naw tumschi dumji laudis fauzami, kaut gan arri winneem tas ihstens gaischums, kristiga arshschana, naw. 9.

Râ Kristigs mahzitajs skohpibu isahrsteja.

Egiptes semmè, Alekxandries pilssehtâ dsihwoja tohti baggata jumprawa, kas gan wiffadi bij gohdiga un teizama, bet — tohti skohpa, ta, ka ta ne weenu kapeiktu ne tehreja zitteem truhplumu zeesdameem par labbu. Mahzitajs, Makarius wahrdâ,

to wiffu labbi sinnaja un, pah'r winnas dwehseles swehtibu tohti ruhpedamees, is-
dohmaja skunsti, ká winnas no schahs fehrgas ahrsteh't. Kahdu deenu winsch to ap-
mekleja un tad ar schahdeem wahrdeem usrunnaja: »Woi sinni, mihta jumprawa,
kahda man laime trahpijusehs, kaut tik ween buhtu spehjis faem't. Warru leelu pulku
dahrgu alminu un pehrtu no sweschas semmes dabhuht pirkt par gluschi lehtu naudu,
par 500 ohrtehm, kas taf dauds tuhststoffsch' dahlderus makfa; bet man tomehr tahs
paschas 500 ohrtes naw. Ja nu tew patihk to dahrgu prezzi eepirkt, tad tewim fazzit-
schu, fur warr dabhuht; bet to jau papreeksch' tew drohschi warru fazzih't, ka weens
pats no teem almintineem wairak ká 500 ohrtes irr wehrts. Schi sinna tai mantas
kahrigai jumprawai tá aisgrahbe fir'di, ka winna mahzitajam kritte pee kahjahm un
luhg'tin luhdse, lai tas sel schai un ne kahdam zittam to labbu pelau nowehloht. Mah-
zitajs atbildeja: »Labpraht to darrischu un ja tew patihk to prezzi redseht, tad nahz'
tuhlin man lihds.« Schi atteize: »Es tewi jau fenn pasihstu ká taifnu wihru, un —
man paschai arri ne grihbahs ar to sweschu kohpmanni eedoh'tees; ta deht nemm tu
tahs 500 ohrtes un eepirz preeksch' mannis to prezzi.« — Mahzitajs nehme to naudu
un to istehreja tam nabbagu nammam par labbu, kam winsch par usraugu bija. Pa
tam pagahje weena, oh'tra un trescha deena un ta jumprawa, sohbus fakohduse, zeehdama
gaidija us to dahrgu prezzi, ko mahzitajs schai neffischoht, bet tomehr ne warreja ne
ko fogaidiht. Labpraht winna buhtu tam jau kahdu sinna laiduse, bet tai druhsin bija
kauns, mahzitajam rahdiht, kahds winnai mantas kahrigs prahts. Vekhigi winna
tatschu wairs ne warreja nozeestees; gahje basnizá un tur ar mahzitaju fatikkusehs,
to tá usrunnaja: »Zeenigs tehws, ká tad nu paleek ar teem dahргеem almin'em, ko
man sohlijat?« — Mahzitajs atbildeja: »Es winnus nopirku tanni paschá deená, kad
no tewis to naudu panehmu, un ikdeenas gaidu, ka tu pee man atnah'tu tohs appat-
tih't. Ja patihk, tad tuhlin pehz basniz'laika nahz' man lihds us mannahm mahjahm,
fur ta prezze stahw. Un ja, warr buht, schi prezze tew ne patihk, tad warri atkal sawu
naudu tuhlin dabhuht atpakkat.« Leela preehá jumprawa steidsehs mahzitajam lihds.
— Mahzitajs to pa preeksch' wedde us behniu tanni istabá, fur tahs flimmas un tiflas
seewischkas tikke kohptas un, durwis atweh'ris, ar rohku rahdidams fazzija: »red's, té
irr tahs pehrles; appakschá atkal irr tee almini. Man schkeet, dahrgakas mantas wiffá
pafaulé wairs ne warr atrast; tomehr, ká jau fazziju, ja schihs mantas tewim ne pa-
tihk, tad sawu naudu dabhuht atpakkat.« Jumprawa nu ais leela kauna nosarke ká beete
un fazzija us mahzitaju tá: »Ak, ká manna fir'ds sah'p, ka tu manni ar sawadu gudribu
effi peeweddis pee tahda darba, ko mannim wahjadseja darrih't no mihlestibas us
Deewu. Vateizu tewim firsnigi par to labbu padohmu un par to leelu mihlestibu,
ar ko tu pah'r mannu dweh'feli ruhpejees un manni skubbini to darrih't, kas man ká kri-
stitam zilwekam wifsnota peeklahjajs darrih't. Fizzi, ka es nu no wiffas fir'ds Deewa
preekschá apnemnohs, us preekschu wairs tik dauds ne peekertees laizigahm mantahm,
ká lihds schim, bet fur spehdama, dshschohs saweem tuwakeem palihdseht.«

»Deeraugast un fargajtees no tahs negausibas! Jo neweens no ta dshwo, ka
tam pah'rleeku mantas irr.« (Luhf. 12, 15.) U. L.

Lihds 7. Mai pee Rihges irr atnahkschas 393 struhgas.

Brihw drilleht. No Widsemmes General-gubernementes pusses: Dr. C. E. Napiewsky.